

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ТЕХНІКИ

Актуальність теми. В сучасному світі техніка стала невід'ємною частиною нашого життя. Вона супроводжує нас всюди: вдома, на роботі, з друзями. Та чи не може вона нам зашкодити? Це та інші питання є частиною філософії техніки, яка є актуальною зараз як ніколи.

Техніка виступає найважливішим компонентом продуктивних сил і матеріальної культури суспільства. В сучасному світі існує багато позитивних та негативних наслідків розвитку технологій.

Вивченням філософії техніки займалися Герд Леонгард, Алан Тюринг, Ганс Йонас, А. Грунвальд, В. Железняк, Є. Середкина, І. Тяпін, П. Гаджікурбанова та інші.

Мета дослідження: соціально-філософський аналіз етичних аспектів технічного прогресу.

Завдання дослідження: висвітлити і проаналізувати можливі небезпеки розвитку майбутніх технологій.

Об'єкт дослідження: техніка як об'єкт вивчення філософії.

Предмет дослідження: соціально-філософські аспекти аналізу впливу технічного прогресу на людство.

Техніка, як цілісне явище, являється предметом вивчення не лише технічних наук, а предметом філософії техніки. Об'єктом філософії техніки, являється техніка, як цілісне явище, технічна діяльність і технічне знання, як феномен культури. Предметом філософії техніки являється розвиток технічної свідомості. Технічне обговорювалося в філософії, починаючи з античності, але виникнення філософії техніки припало аж на кінець XIX століття. Основною задачею цієї філософії було дослідження технічного відношення людини до світу [1].

Найважливішою характеристикою суспільно-історичного процесу починаючи з первісної епохи був технічний прогрес. Фундаментальними причинами технічного прогресу є протиріччя між динамічними потребами суспільства та обмеженими можливостями їх задоволення з існуючої техніки [2].

Але що саме ми маємо на увазі коли говоримо слово «техніка»? Давньогрецьке слово «техне» перекладається як мистецтво, майстерність, вміння, майстерна діяльність». У Платона і Аристотеля поняття техніки зустрічається через аналіз штучних знарядь праці. Так, Платон під технікою розумів все те, що пов'язано з людською діяльністю, все штучне, на відміну від природного [3, с. 458].

Таким чином, прийнято керуватися тим, що техніка є сукупністю штучних засобів, знарядь людської діяльності. У більшості філософських видань на цю тему техніка визначається як «система штучних органів і засобів людської діяльності, призначених для її полегшення і підвищення ефективності, що застосовуються для здійснення процесу виробництва і обслуговування невиробничих потреб суспільства» [4, с. 78].

За словами футуриста Герда Леонгарда, автора книги «Технології проти людства», ми рухаємося в нову епоху розвитку технологій. Протягом наступних п'яти-десяти років важливі питання не будуть стосуватися того, чи можемо ми щось зробити; скоріше вони будуть зосереджені на тому, чому ми це робимо і хто це робить [5].

Ця зміна акценту від науки до етики обумовлено зростанням експоненційних технологій, таких як машинне навчання і штучний інтелект, а також поєднанням традиційно не пов'язаних між собою галузей. Питання, пов'язані з етикою, стають все більш актуальними оскільки машини стають розумнішими і стають все більш поширеними.

Співвідношення та розрізнення природного і штучного є однією з головних проблем філософії техніки. Техніка, як правило, має фізико-хімічну природу, хоча зараз є і біологічні технології. Вона озброєє людину, робить її більш сильною, швидкою, але послаблює, вкорочує життя, веде до хвороби. Пошук оптимального поєднання різноманітних наслідків технічного буття є необхідним в наші часи.

Взаємвідносини техніки і науки є складними. Техніка раніше була прикладною наукою, в основному прикладним природознавством. Тепер вона має великий вплив на науку. На відміну від науки, техніка - не пошування за знанням, а прагнення діяти, досліджувати, виробляти апарати і технології.

Існує проблема оцінки техніки. Оцінка технології - справа не одиничного експерта, а колективу, інституту або держструктури. Є 4 підходи до оцінки техніки:

- 1) натуралістичний. При цьому підході людині бракує своїх органів у порівнянні з тваринами, вона змушена компенсувати їх розвитком техніки.
- 2) вольовий. Людина реалізує через розбудову артефактів свою волю до влади на всіх рівнях – індивідуальному, національному, класовому, державному. Техніка не може бути нейтральною в політичному сенсі.
- 3) природничо-науковий. Техніка є прикладною наукою.
- 4) раціональний. Техніка - свідомо регульована діяльність людини, в наукове розуміння вносяться корективи соціокультурного плану.

Оскільки культура може розвиватися лише активною діяльністю людей, то вплив техніки виявляється істотним у всіх областях культури. Зазвичай цей вплив оцінювали з точки зору політекономії і відкидали техніку духовної культури [6].

Найважливішою і найсуперечливішою етичною проблемою даної галузі є проблема штучного інтелекту. Чи можуть машини думати? Саме таке питання задав відомий британський вчений Алан Тюринг в своїй роботі «Обчислювальна техніка та інтелект» в 1950 році. Ще точніше, він поставив запитання «чи можуть машини робити те, що ми (як мислячі істоти) можемо робити?». Ще в 40-х роках Тюринг в числі перших почав досліджувати перші проблеми «розумних машин», або як їх називають зараз - штучного інтелекту [7].

У своїй роботі письменник вивів кілька філософських заперечень з приводу існування штучного інтелекту. Вчений вивів їх в опозицію до власної думки: він вважав, що до кінця XX-го століття машина зможе пройти «тест Тюринга», обдуривши співрозмовника в не менше ніж 30% випадків і переконавши його, що є людиною, а не машиною.

Бачення вченого поки не стало правдою, але сьогодні ми як ніколи близькі до появи штучного інтелекту. Багато років автори наукової фантастики намагалися знайти відповіді на ці філософські питання, кожен раз по-різному представляючи історію штучного інтелекту [8].

Математичні межі логіки і обчислень можуть істотно обмежити інтелект обчислювальних машин. Вважається, що «є ряд результатів математичної логіки, які можна використовувати, щоб показати, що повноваження дискретних машин істотно обмежені», зокрема, посилаючись на теорему Геделя [9].

На цьому шляху ми пропонуємо звернутися до спадщини Ганса Йонаса, зокрема, до його етики для технологічної цивілізації, в основі якої лежить принцип відповідальності [10].

Зростаюча технологічна міць людства, по Йонасу, вводить нові змінні в «моральне рівняння», перш за все колективну відповідальність. Саме ця категорія в сучасному філософському дискурсі виходить на авансцену етичної думки [11, с. 161-162].

Знання про наслідки розвитку техніки набуває моральний сенс і стає категоричним імперативом людства. У порівнянні з традиційною етикою подібна моральна практика повинна бути вписана в більш широкий часовий і

просторовий контекст, оскільки негативні наслідки науково-технічного розвитку суттєво стосуються не тільки всіх людей на планеті, але і наступних поколінь. У цьому сенсі етика відповідальності є етикою майбутнього.

В її основі, за Г. Йонас, лежить «евристика страху», свого роду процедура для прийняття рішень щодо спірних питань науково-технічного прогресу [12, с. 247-248]. У якийсь мірою вона є аналогом категоричного імперативу Канта. Відповідно до цієї процедури, навіть якщо є мала ймовірність несприятливих наслідків розвитку тієї чи іншої технології, така технологія повинна бути заборонена. Іншими словами, орієнтиром для дії служить найгірший сценарій серед цілого «віяла можливостей». Саме страх стає найважливішим елементом відповідальності, джерелом повинності [13].

Сьогодні в західній науці концепція управління технікою розуміється не як прогноз і коригування небажаних наслідків, а як початкове конструювання моделей технологічного майбутнього. Професор А. Грунвальд описує цей процес як раціональне громадське формування техніки в ході спільного навчання і швидкого реагування на зміни в соціальному і інтелектуальному контексті [14, с. 44-49].

Висновок: Отже, роль, яку роль відіграють технології на сьогоднішній день, вражає. Вони проникли і міцно вкоренилися в нашому житті. «У технологій немає етики, але від них залежить суспільство. Нагадаємо, що цивілізації керуються своїми технологіями і визначаються їх гуманністю. Технологія - це не те, що ми шукаємо, а те, як ми шукаємо».

Використання техніки повинно бути таким, щоб гуманістичні (соціальні, екологічні, естетичні, етичні) цінності переважали над техніко - економічними. Існує етична проблема: технічний прогрес випереджає моральний. У зв'язку з новими можливостями маніпуляції і втручання в життя людини виділяється цілий ряд проблем в області інженерної етики.

Техніку обмежують сферою масового фабрично - заводського виробництва, де людина перетворюється на придаток техніки. Комплексна автоматизація процесів дозволяє подолати даний фактор дегуманізації людської діяльності.

Література

1. Тяпин, И. Н. Философские проблемы технических наук. М.: Логос, 2014. – 216 с.
2. Человек против машины: новая этика кибербезопасности: веб-сайт. URL: <https://habr.com/ru/company/philtech/blog/419783/>(дата звернення: 12.03.2019)
3. Платон. Сочинения: в 3 т. / Платон. М.: Мысль, 1968. Т. 1. 622 с.
4. Современная философия: словарь и хрестоматия, ред. В.П. Кохановский. Ростов н/Д: Феникс, 1995. 511 с.
5. Герд Леонгард. Технологии против человека ООО «Издательство АСТ», 2018
6. Философские проблемы техники : веб-сайт. URL: <http://rgrtu-640.ru/philosophy/filosofiya67.html>(дата звернення: 18.03.2019)
7. Алан Тюринг «Обчислювальна техніка та інтелект» 1950 році
8. Алан Тюринг и философские проблемы искусственного интеллекта : веб-сайт. URL: <https://hi-news.ru/research-development/alan-turing-i-filosofskie-problemy-iskusstvennogo-intellekta.html>(дата звернення: 12.03.2019)
9. Gödel Kurt. On Formally Undecidable Propositions of the Principia Mathematica and Related Systems. I. – 1931. в книзі Davis, Martin (ed.). The Undecidable: Basic Papers On Undecidable Propositions, Unsolvability Problems And Computable Functions. New York: Raven Press, 1965. С. 6-8.
10. Jonas H. Das Prinzip Verantwortung. Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation. Zürich: Insel Verlag, 1987. 432 s.
11. Гаджикурбанова П. А. Страх и ответственность: этика технологической цивилизации Ганса Йонаса: Этическая мысль. 2003. № 4. С. 161–178.
12. Черникова И. В., Черникова Д. В. О тенденциях развития научной рациональности в свете проблемы общественной безопасности : политехн. ун-та. Инжиниринг георесурсов. 2013. Т. 323, № 6. С. 244–249.
13. Железняк В. Н., Середкина Е. В. Инженерная этика в техническом вузе: трудности и надежды. Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Культура, история, философия, право. 2017 (2):33-40;
14. Grunwald A. Technikzukünfte als Medium von Zukunftsdebatten und Technikgestaltung. Karlsruhe: KIT Scientific Publishing, 2012 – 289 s.
15. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : моногр. : авт. колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. Тернопіль, 2015. 256 с.